

Grzelewska, Danuta

"Prasa lubelska : tradycje i współczesność", pod red. J. Jarowieckiego, J. Myślińskiego, A. Słomkowskiej, Lublin 1986 : [recenzja]

Kwartalnik Historii Prasy Polskiej 27/1, 109-111

1988

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

rozwojowi ideowemu, charakterowi, układowi, zawartości treściowej poświęcony został cały rozdział drugi. Rozdział następny, trzeci, zajmuje się pozostałą ukazującą się w tym czasie prasą radykalną, czwarty dotyczy czasopisma „Literaturno-Naukowyj Wistnyk”, jego roli i znaczenia w rozwoju nauki, kultury i literatury ukraińskiej. W rozdziale piątym autorzy omówili prasę lat 1905—1907 we Wschodniej Ukrainie, w następnym zaś scharakteryzowali prasę dla robotników i rzemieślników, ukazującą się w Galicji i Wschodniej Ukrainie. W owych początkach historii ukraińskiej prasy robotniczej wyróżnili autorzy dwa okresy: pierwszy przypada na lata siedemdziesiąte (ukazywały się w owym czasie we Lwowie, z inicjatywy polsko-ukraińskiego środowiska drukarzy, pisma w języku polskim: „Praca” „Rękodzielnik”, „Czcionka”), drugi to czas powstania prasy socjaldemokratycznej we Wschodniej Ukrainie („Raboczaja Zarja”, „Raboczeje Dieło”. „Wpieriod” „Raboczaja Gazieta”) i jej związków z socjaldemokratyczną prasą rosyjską.

Prezentowana praca, niewątpliwie interesująca, zawierająca obszerny przegląd czasopiśmiennictwa ukraińskiego oraz ukazująca jego tendencje rozwojowe, nie jest wolna od niedociągnięć natury merytorycznej i formalnej. Zaciążył nad nią fakt, że jest dziełem zbiorowym, bez generalnie ustalonej koncepcji i proporcji między poszczególnymi tematami i rodzajami prasy, a także kierunkami politycznymi (zupełnie marginesowo potraktowano prasę ugrupowań pravicowych). Stąd przerosty tekstu w kierunku analizy treści w przypadku niektórych periodyków czy analizy twórczości publicystycznej i literackiej autorów. Brak natomiast informacji typu syntetyzującego, dotyczących rozwoju gatunków dziennikarskich, organizacji redakcji, źródeł informacji prasowej, nakładów, form rozpowszechniania, rozwoju zawodu dziennikarskiego, prawa prasowego, które w tego typu pracy powinny być się znaleźć nie tylko jako elementy towarzyszące omawianiu niektórych tytułów. Szczególnie daje się odczuć brak odrębnego omówienia prawa prasowego, tym dotkliwszy, że na terenach Ukrainy działały dwa różne systemy prasowe: carski i austriacki, zmieniające jeszcze swój charakter w zależności od sytuacji politycznej, i one to miały istotny wpływ na kształtowanie się czasopiśmiennictwa ukraińskiego, jego treści, formy rozpowszechniania itp.

Autorzy pominęli zupełnie istotne dla tematu prace w języku polskim, zwłaszcza te traktujące o czasopiśmiennictwie w Galicji, gdzie silne były związki prasy polskiej i ukraińskiej. Wprawdzie przytaczane są tytuły periodyków wydawanych w języku polskim, lecz traktuje się je jako wyłącznie ukraińskie.

Innym istotnym mankamentem książki jest pozbawienie jej aparatu pomocniczego w postaci indeksów tytułów czasopism, nazwisk, miejscowości, co w poważnym stopniu utrudnia korzystanie z nagromadzonego w niej materiału. Owe niedociągnięcia powodują, że praca tylko w pewnym stopniu spełnia założoną przez autorów rolę podręcznika akademickiego.

Danuta Adamczyk

Prasa lubelska. Tradycje i współczesność, pod red. J. Jarowieckiego, J. Myślińskiego, A. Słomkowskiej, W. Śladkowskiego, Lublin 1986, ss.

W marcu 1979 r. odbyła się w Lublinie ogólnopolska sesja naukowa poświęcona tradycjom i współczesności prasy lubelskiej. Dopiero po ośmiu latach od tej daty ukazała się nakładem Wydawnictwa Lubelskiego książka zawierająca referaty uczestników. Z zamieszczonej w słowie wstępnym obszernej listy organizatorów

sesji na podkreślenie zasługuje inicjatywa Zespołu Naukowo-Badawczego Historii Prasy Polski Ludowej UW i ówczesnego redaktora „Kuriera Lubelskiego” — Al. Leszka Gzelli. W sesji wzięli udział naukowcy kilku pokoleń: historycy prasy i badacze historii najnowszej, a także dziennikarze lubelscy, twórcy prasy wydawanej w Lublinie po II wojnie światowej i działacze z tamtego okresu. Gośćmi sesji byli przedstawiciele centralnych i lubelskich władz partyjnych i dziennikarskich. W spotkaniu uczestniczył również ówczesny prezes SDP — Józef Barecki.

Monografia prasy lubelskiej od początków XIX w. po dzień dzisiejszy powstała jako wynik organizacji i skorelowania badań nad prasą, prowadzonych w różnych ośrodkach naukowych. Ze względów merytorycznych i technicznych nie zamieszczono w książce wszystkich zaprezentowanych na sesji materiałów. Niemal z połowy zrezygnowano. Kryterium wyboru, jak informuje komitet redakcyjny, był zakres tematyczny każdego z artykułów: „Pod tym określeniem rozumiano stopień powiązania treści artykułu z główną tematyką sesji, która miała bezsprzecznie charakter historyczny i związana była z dziejami prasy lubelskiej, a także z jej obecnym stanem. A więc w wydawnictwie powinny pozostać tylko oryginalne artykuły, rozprawy i szkice, które w różny sposób i w różnym ujęciu, tj. analitycznym i syntetycznym, mówią o historii i dziejach prasy lubelskiej, jej poszczególnych gatunkach i tytułach, oraz charakteryzują jej oblicze współczesne”. Komitet redakcyjny nie dość precyzyjnie formułuje prostą myśl, że opublikowano rozprawy ciekawsze, cenniejsze źródłowo, a pominięto mniej istotne pod względem merytorycznym. To kryterium na pewno nie umknęło uwagi komitetu.

Na książkę składają się cztery działy, ukazujące chronologiczny rozwój prasy lubelskiej: „Początki i rozwój prasy lubelskiej (1803—1939)”, „Prasa lubelska w latach okupacji (1939—1944)”, „W kręgu Polskiego Komitetu Wyzwolenia Narodowego”, „Prasa lubelska w latach Polski Ludowej”, przy czym każdy dział składa się z rozprawy zasadniczej, ujmującej dane zagadnienie całościowo, oraz kilku pomniejszych artykułów, mających bardziej szczegółowy charakter.

Dla części pierwszej rozprawę zasadniczą stanowi artykuł Aliny Krystyny Gromek *Dzieje prasy lubelskiej w latach 1800—1939*. Pozostałe materiały to często krótkie wycinki z obszerniejszych prac ich autorów, np. Mariana Fuksa *Prasa żydowska w Lublinie (1918—1939)* czy Jerzego Myślińskiego *Prasa socjalistyczna w Lublinie przed rokiem 1914*. Referat Andrzeja Notkowskiego omawiający prasę lubelską w II Rzeczypospolitej ukazał się wcześniej w „Kwartalniku Historii Prasy Polskiej” (t. 22: 1983, nr 4, s. 5—51). W części drugiej wiodącym jest tekst Jerzego Jarowieckiego *Lubelska prasa konspiracyjna na tle prasy polskiego ruchu oporu w latach 1939—1945*, w trzeciej — Lidii Piwońskiej-Pykało *Początki prasy Polski Ludowej w Lublinie*, w czwartej — Al. Leszka Gzelli i Aliny Słomkowskiej *Etapy rozwoju prasy w PRL a ewolucje dziennikarstwa w Lublinie*. Należy podkreślić, że od opracowań poświęconych tytułom pism wydawanych w okresie PKWN w Lublinie rozpoczęli swoje badania nad historią prasy Polski Ludowej: Andrzej Kozieł (prasa PPR i PPS), Jacek Natanson (tygodnik „Odrodzenie”), Lidia Piwońska (początki prasy Polski Ludowej), Andrzej Zieliński (prasa organizacji młodzieżowych), Andrzej Krawczyk (działalność Resortu Informacji i Propagandy), Grażyna Kubicka („Zielony Sztandar”).

Nie wiem, czy nie bardziej owocne byłoby inne potraktowanie materiałów z sesji: wymienione cztery główne teksty można było umieścić w części pierwszej — przedstawiłyby one historię prasy lubelskiej; w części drugiej zaś zgrupować pozostałe materiały, zachowując swoisty dyskurs naukowy z uwzględnieniem głosów o charakterze dyskusyjnym i wspomnieniowym.

Prasa lubelska. Tradycje i współczesność ze względu na różnorodność tematyczną i gatunkową nie stanowi jednorodnego metodologicznie ujęcia. Książka zawiera 32 rozdziały. Obok rozpraw syntetycznych zamieszczone zostały monografie poszczególnych pism, opracowania poświęcone prasie różnych organizacji i instytucji, a także szkice mające charakter porównawczy. W tomie znalazły się również wspomnienia dziennikarzy i działaczy.

Pokaźną liczbę stanowią materiały o charakterze bibliograficznym (Alina Gromek, Marian Fuks, Edward Olszewski). Innym typem artykułów są opracowania monograficzne, dotyczące jednego tytułu prasowego. Charakterystyczny dla tej grupy jest tekst Jana Skarbka „*Kurier Lubelski*” 1830—1831. *Efemeryda czasów powstania listopadowego na prowincji*, mieszczący się w nurcie znacznego zainteresowania prasą i opinią publiczną powstania listopadowego (por. Jerzy Łojek, *Opinia publiczna a geneza powstania listopadowego*). Zainteresowani prasą Polski Ludowej znajdą w tej grupie tekstów monografię „*Gazety Lubelskiej*” (1944—1947), „*Sztandaru Ludu*” (1945—1948), a także gazety zakładowej „*Nasze Sprawy*” (1964—1977).

Odrębna grupa artykułów dotyczy funkcjonowania instytucji propagandowych. Na uwagę zasługuje tu tekst Andrzeja Krawczyka *Działalność Resortu Informacji i Propagandy w Lublinie i na Lubelszczyźnie* (1944—1947), którego swoistym uzupełnieniem są wspomnienia Stefana Matuszewskiego.

Funkcjonowaniu cenzury lubelskiej w okresie po procesie brzeskim poświęcony jest artykuł Al. Leszka Gzelli *Kierunki działania cenzury w Lublinie w latach 1930—1933*.

Książka zawiera również szkice porównawcze. Władysława Wójcik zajęła się porównaniem „*Gońca Krakowskiego*” z „*Nowym Głosem Lubelskim*” — pism wydawanych podczas II wojny światowej przez Niemców, a Ewa Bandura porównała zawartość dzienników: „*Sztandar Ludu*” i „*Kurier Lubelski*” z okresu Polski Ludowej.

Dziwi fakt, że w tak długo przygotowywanej redakcyjnie i edytorsko pozycji znajduje się wiele błędów korektorskich, niekiedy o dość poważnym charakterze, wprowadzającym czytelnika w błąd. Na przykład w spisie treści tekst Jerzego Myślińskiego nosi tytuł *Prasa socjalistyczna w Lublinie przed rokiem 1944*. W rzeczywistości cezurą końcową jest rok 1914. Władysława Wójcik w drugiej części książki figuruje jako Władysław Wójcik (s. 145). Tego typu pomyłek jest kilka, a niestety nie ma erraty. Brak jest również ilustracji przedstawiających kolumny tytułowe i zdjęcia redaktorów. Niewątpliwie wzbogaciłoby to i ożywiło opublikowany tom.

Książka stanowi interesującą i wartościową pozycję, systematyzującą wiedzę o prasie lubelskiej. Dotychczasowe badania nad prasą lubelską przyniosły kilka pozycji, m.in. *Bibliografię prasy lubelskiej* Aliny Krystyny Gromek; prasa okresu konspiracji doczekała się odrębnego opracowania pióra Zbigniewa Hirsza; prasa Polski Ludowej scharakteryzowana została w pracy Al. Leszka Gzelli.

W interesujący sposób przedstawiony został w książce okres PKWN. W Lublinie — stolicy wyzwolonych terenów wschodnich — w 1944 r. narodziła się prasa Polski Ludowej. Redakcje pism centralnych powstawały na zapleczu linii frontu.

Prasa lubelska. Tradycje i współczesność jest wartościową publikacją; większość zaprezentowanych w niej materiałów jest bogato udokumentowana. Mimo iż w innych miastach dzieje prasy posiadają bogatszą i dłuższą tradycję, nie powstały do tej pory podobne opracowania. Na tym większe uznanie zasługuje inicjatywa opublikowania tomu poświęconego prasie lubelskiej.